

آسیب‌شناسی سیاستگذاری و خلاءهای قانونی در

مبارزه با قاچاق کالا و ارز

فرهاد خدرویی^۱

چکیده:

یکی از مهم‌ترین جرایمی که امنیت کشور را آشکارا، مستقیم و طولانی‌مدت خدشه‌دار کرده است، پدیده قاچاق کالا و ارز است که بر حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور نیز تأثیر منفی گذاشته است. در حال حاضر قاچاق کالا و ارز به یک معضل جدی و تهدیدکننده در اقتصاد کشور تبدیل شده است. به‌ونه‌ای که مبارزه با آن از اولویت‌های قوای سه‌گانه است. با تصویب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ افق‌های جدیدی از جهت پیشگیری و مقابله با پدیده زیان‌بار قاچاق کالا و ارز گشوده شد. لکن با این وجود همواره در امر پیشگیری و مقابله با این پدیده شوم با کاستی‌ها و آسیب‌های جدی مواجه هستیم. لذا مقاله پیش رو به آسیب‌شناسی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و ظرفیت‌های لوایح الحاقی، مصوب ۱۳۹۲ می‌پردازد و یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که رویکرد بازدارندگی، کیفرگرا، توسعه مصادیق قاچاق، عدم تناسب جرایم و مجازات‌ها، مغایرت با برخی اصول حاکم بر جرایم اقتصادی، تعارض میان قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قانون امور گمرکی در برخی موارد و ... از بارزترین جلوه‌های آسیب‌های موجود در راستای پیشگیری و مقابله با قاچاق محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: قاچاق، کالا و ارز، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، سیاست‌گذاری

عمومی، خلاءهای قانونی

۱. دانشجوی دکتری سیاستگذاری عمومی، دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

مقدمه

نظارت بر ورود و خروج کالا در هر کشور از جمله دغدغه‌های اصلی حاکمیت است، علی‌القاعده این نظارت و کنترل با اهداف گوناگونی در ارتباط است:

۱. حصول اطمینان از تحقق درآمدهای ناشی از حقوق گمرکی، عوارض و مالیات ورود و خروج کالا به عنوان درصد تأثیرگذاری از درآمدهای عمومی کشور

۲. تنظیم بازار داخلی، حمایت از صنایع و تولیدات داخلی

۳. کنترل فضای امنیت بهداشتی، فرهنگی و اجتماعی کشور در حوزه‌های مرتبط با

ورود و خروج کالا

۴. کنترل تبعات سیاسی و امنیتی ورود و خروج کالاها به کشور بسته به ماهیت کالا، کشور مبدأ و وارد یا صادرکنندگان

بدیهی است با توجه به آثار یاد شده ضرورت نظارت دقیق به جریان ورود و خروج کالا به کشور هر روز بیش از پیش محسوس و قابل لمس‌تر است. در این راستا اصلی‌ترین ابزار در اختیار حاکمیت، قانون کارآمد، مجریان متخصص و متعهد و سیستم قضایی چابک و آموزش دیده است.

از سوی دیگر اگر چه در نفس نظارت و اهمیت آن هیچ تردید و انکاری جای طرح ندارد، اما نباید از این واقعیت غافل بود که نحوه این نظارت به فراخور تحولات عرصه تجارت داخلی و خارجی و روزآمدی ابزارها و روش‌ها متغیر خواهد بود و بنابراین بازنگری قوانین و مقررات این حوزه امری ضروری و حیاتی است.

تنوع و پراکندگی قوانین و مقرراتی که مستقیم یا غیرمستقیم در حوزه قاچاق کالا و ارز حاوی احکام مختلف هستند به بیش از ۲۰۰ عنوان می‌رسد که به‌نوبه خود بیانگر تشتت و تغییر سیاست‌های دولت در این زمینه در طی سنوات گذشته است. بر این اساس تحول قوانین حداقل ۲ دوره زمانی را پشت‌سر گذاشته است.

۱. دوره انحصار دولت در حوزه تجارت و درآمد محوری

در این دوره هدف از وضع قوانین، کنترل شدید جریان گردش برخی کالا به‌واسطه

نقش اساسی درآمد حاصل از گردش کالا در حیات اقتصادی دولت از یک‌سو و تبعات سیاسی نوسانات عرضه کالاهای خاص در سطح کشور از سوی دیگر است. (قانون انحصار مک، قانون انحصار دخانیات، و ...)

۲. دوره تجارت آزاد، اقتصاد ملی و نظارت بر تجارت از حیث آثار جانبی

به‌مرور زمان و با پذیرش تغییرات انجام شده در سطح اجتماع و دگرگونی شئون مختلف زندگی مردم، دولت ناگزیر از پذیرش ایجاد تسهیل در امر تجارت شد، به‌موازات ضرورت پذیرش این تحول حمایت از اقتصاد ملی نیز همواره به‌عنوان یک دغدغه اساسی رخ می‌نمود، ساماندهی و احداث گمرکات جدید و سایر دستگاه‌های مربوط به این حوزه به همراه خود تحول حوزه قوانین را نیز ایجاب نمود. (تصویب قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۳۴)

پس از پیروزی انقلاب به دغدغه‌های فوق، حفظ نظام ارزشی موجود نیز اضافه شد و دولت تلاش می‌کند همواره از نظر ارزشی و فرهنگی نیز واردات و صادرات کالا را کنترل نماید.

متأسفانه علی‌رغم تغییر نگاه، به فراخور تغییر قوانین از پویایی و روزآمدی مناسب برخوردار نبوده و از دیگر سو نحوه اصلاح قوانین خود به حجیم‌تر شدن، پیچیدگی و شتت بیشتر افزوده است.

فقدان تعریف جرم و اکتفاء به ذکر چند مصداق در یک قانون (ماده ۲۹ قانون امور گمرکی)، ذکر مجازات‌ها در قوانین دیگر (قانون مجازات مرتکبین مصوب ۱۳۱۲ و ...)، پیش‌بینی نحوه رسیدگی، مرجع صالح و نحوه اجرای حکم در متنی دیگر (قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴) به‌خودی خود از جمله عوا کلیدی در ایجاد چرخه‌های معیوب در روند مبارزه با قاچاق کالا و ارز است.

موضوع اصلاح قوانین در حوزه قاچاق ضرورتی است که طی سالیان متمادی در بازرسی‌های استانی از مجریان، قضات و سایر دست‌اندرکاران این مبارزه مطرح می‌شود و علت اصلی به‌ثمر نرسیدن بسیاری از پرونده‌های قاچاق، پرونده‌های کلان قاچاق برائت مجرمین و فرار آنان از اعمال مجازات بازدارنده، وجود قوانین ناقص و ناکارآمد ذکر می‌شود.

«برخی از ایرادات سیاستگذاری و خلاءهای قوانین و مقررات حاکم»

در حوزه قاچاق کالا و ارز در حال حاضر سه قانون مرجع وجود داشت که عبارتند از:

۱. قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲، که به علت قدمت تصویب، اثری از مقررات یشگیرانه و نیازهای امروز مبارزه با قاچاق در آن نیست. این قانون به اصل موضوع قاچاق در عوارض و مالیات‌های دولت و مجازات‌های آن پرداخته و موضوع قاچاق گمرکی که در حال حاضر معضل اساسی محسوب می‌شود در آن لحاظ نشده است.

۲. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰ (و اصلاحات بعدی آن)، که در ماده ۲۹، جرم قاچاق گمرکی و عناصر تشکیل‌دهنده آن را بیان می‌کند. بعد از تصویب این قانون، تغییرات بسیاری در قوانین و مقررات بازرگانی خارجی رخ می‌دهد، مانند مقررات راجع به کالای همراه مسافر، ملوانی و ته‌لنجی و برخی از معافیت‌ها و مسیرهای ورود و خروج که حکم خاصی در قانون امور گمرکی ندارد. از این‌رو قوانین و مقررات حوزه قاچاق می‌بایست به این رویه‌ها نیز توجه داشته باشد.

۳. قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴ مجمع یص مصلحت نظام، که عمدتاً راجع به نحوه دادرسی و رسیدگی به جرم قاچاق است. این قانون به‌عنوان آخرین اراده منسجم در عرصه قاچاق خود واجد ایرادها و ابهامات فراوانی است:

الف. تعیین دو مرجع رسیدگی به جرم قاچاق (دادگاه انقلاب و سازمان تعزیرات حکومتی) در طول یکدیگر که این موضوع باعث سلب انگیزه از مرجع رسیدگی اولیه و اتلاف وقت در نقل و انتقال پرونده‌ها می‌شود.

ب. مجازات‌های تعیین شده برای جرم قاچاق (جزای نقدی)؛ در این قانون یکسان و در مورد انواع کالاها حداقل ۲ برابر ارزش کالا تعیین شده ولی حداکثر ذکر نشده است. همین موضوع سبب شده در رویه قضات محاکم از دو برابر جزای نقدی فراتر نروند، در حالی که لازمه اصل تناسب جرم و مجازات ایجاب می‌کند که قاچاق کالای مجاز، مجاز مشروط، و ممنوعه متفاوت باشد. همچنین در این ماده به حبس محکوم‌علیه اشاره شده و ی میزان آن نامعلوم است.

پ. طبق مقررات فعلی اگر متهم به هر دلیلی جزای نقدی مورد حکم را نپردازد، وفق ماده ۱ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی (مصوب ۱۳۷۷) جزای نقدی تبدیل به حبس نیز از حداکثر مدت حبس مقرر برای همان جرم فراتر نخواهد بود. در ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق این حبس دو سال است. از سوی دیگر با فرمول اعلام شده توسط قوه قضائیه میزان حبس بدل از جزای نقدی از قرار هر روز ۲۰۰/۰۰۰ ریال است. بنابراین اگر فردی محکوم به پرداخت یکصدوپنجاه میلیون ریال جزای نقدی شود، می‌بایست ۲ سال حبس را تحمل کند در حالی که اگر مبلغ محکومیت بیش از این (مثلاً یکصدوپنجاه میلیارد ریال) نیز باشد، به همین اندازه حبس محکوم خواهد شد و پرونده مختومه می‌شود.

ت. اختصاصی بودن اعلام جرم قاچاق؛ در حال حاضر یکی از معضلات اساسی جرم قاچاق آن است که بدون شکایت گمرک، مرجع رسیدگی‌کننده با تکلیفی در تعقیب پرونده مواجه نیست. از طرفی گمرک نیز طبق قانون فرصت دارد ظرف مهلت ۵ روز شکایت خود را مطرح سازد. طبق قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری، از زمان کشف کالا و دستگیری متهم ضابطان اجازه ندارند بیش از ۲۴ ساعت متهمان را تحت نظر نگه دارند. بنابراین در حال حاضر متهم بلافاصله آزاد می‌شود اما شکایت گمرک تنظیم و مرجع قضائی (دادسرا) شروع به رسیدگی کند. علت آمار بالای متهمان فراری در پرونده‌های قاچاق نیز بین خلاء قانونی است. در صورتی که اگر قاچاق مانند سایر جرایم به محض شرف توسط ضابطان نزد مقام قضائی مطرح می‌شد، اطمینان مناسب از متهم اخذ شده و امکان فرار از وی سلب می‌شود.

برخی از ایرادات کلی و خلاءهای تقنینی نیز به شرح ذیل است:

۱. تصویب قوانین سالیانه و موقت مانند قانون بودجه که بعضاً متضمن احکامی در خصوص مبارزه با قاچاق بود مانند قوانین بودجه سال‌های ۸۲، ۸۳، ۸۴ که برخی احکام در خصوص نگه‌داری و توزیع و حمل و نقل و فروش کالای قاچاق وضع کرده بود و با تصویب قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (مصوب ۱۳۸۴) تبدیل به قانون دائمی شد و همچنین امی در قوانین بودجه سال‌های ۸۵، ۸۶ که با انقضای مدت اعتبار قوانین بودجه، اعتبار خود را از دست داده‌اند. وجود اصلاحیه‌های

فراوان بر قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ که تا کنون ۶ بار مورد اصلاح و تفسیر قرار گرفته است نیز راه‌گشا نبوده است.

۲. قاچاق مانند سایر جرائم، پدیده‌ای سیال و تغییر در بستر جامعه است و قاچاقچیان با سوء استفاده از خلاءهای قوانین و مقررات و پیچیدگی‌های موجود، مسیر فعالیت‌های مجرمانه خود را به گونه‌ای سوق می‌دهند که از اعمال نظارت‌ها دور مانده و ارتکاب قاچاق سود بالاتری را برای آنان فراهم کند.

امروز قاچاق سازمان‌یافته با رویکرد سوء استفاده از رانت منابع و اطلاعات برای دستیابی به منابع کلان اقتصادی انجام می‌شود. از این‌رو قاچاق کالا هم می‌تواند به عنوان یک جرم سازمان‌یافته مستقل تعریف شود و هم به‌عنوان جرمی به منابع مالی اقدامات مجرمانه سنگین‌تری را تأمین می‌کند، تأمین مالی تروریسم که این موضوع در قوانین و مقررات فعلی کاملاً مسکوت است.

در بسیاری از پرونده‌های قاچاق که به‌صورت بانندی ارتکاب می‌یابد، یک گروه سازمان‌یافته با نفوذ در برخی ادارات دولتی و پرداخت رشوه یا تطمیع، اقدام به قاچاق کالا به‌نحو کلان می‌نماید و معمولاً این گروه‌های سازمان‌یافته در اولین ارتکاب قاچاق کشف نمی‌شوند و در طول زمان شروع فعالیت مجرمانه تا شناسایی و کشف توسط مسؤولین ذی‌ربط، مقادیر زیادی کالا به نحو غیرقانونی وارد کشور شده و اثرات مخرب خود را بر جای گذاشته است. بنابراین ضرورت دارد قوانین و مقررات، روزآمد شود تا از شگردهای جدید مجرمانه عقب نماند.

البته ایرادات و اشکالات حقوقی قوانین و مقررات حاکم بر قاچاق بسیار مفصل و گسترده است که ذکر آن در توجیه دلایل آرایه لایحه آمده و پرداختن به آن در این مقال، موجب اطاله کلام است. ولی همان‌گونه که ملاحظه هر کدام از این قوانین واجد ایراد و اشکالات فراوانند که چنانچه بنا باشد بصورت موردی و موضوعی و پراکنده اصلاح شوند، زمان زیادی مصروف خواهد شد و نتیجه مطلوب نیز حاصل نمی‌گردد. این قوانین و مقررات هر یک مربوط به یک دوره زمانی خاص و حلال مشکلات زمان مربوط به تصویب آن می‌باشد و چه گذشت سالیان متمادی از تصویب برخی از آنها (بعضاً ۷۷ سال) ضرورت دارد با نگاهی نو، مسایل امروز مبارزه با قاچاق در قوانین منعکس شود. از این

رو لازم بود با تدوین یک قانون جامع که در برگیرنده نکات مثبت قوانین گذشته است. نواقص و خلاءهای موجود اصلاح شود.

بنابر موارد مطروحه احساس ضرورت در خصوص اصلاح قوانین در عالی‌ترین سطوح نظام هیأت محترم دولت طی مصوبه شماره ۱۲۸۱۸۸/ت/۴۵۰۵۹ ن مورخ ۱۳۸۹/۶/۹، این ستاد را موظف نمود ظرف مدت سه ماه لایحه جامع مبارزه با قاچاق کالا و ارز را تهیه، تدوین و به دولت محترم تقدیم کند. متعاقباً در قانون برنامه پنجم توسعه (ماده ۲۰۷)، ضرورت ارائه این لایحه قانونی از سوی دولت به مجلس شورای اسلامی مورد تصویب قرار گرفت.

بررسی سابقه تدوین لایحه مبارزه با قاچاق کالا و ارز به سال ۱۳۸۱ باز می‌گردد. در آن سال لایحه‌ای توسط دولت وقت تهیه و به مجلس شورای اسلامی (دوره ششم) تقدیم گردید. لایحه مزبور، در جلسه سیصد و پنجاهم مورخ ۱۳۸۲/۵/۲۸ مجلس، مورد تصویب نمایندگان قرار گرفت و لیکن در پایان جلسه همان روز مراتب با تشکیک تنی چند از نمایندگان مواجه و با ایراد عدم کسب حد نصاب تعداد نمایندگان رد شد و در نهایت به دلایل نامعلوم از دستور کار مجلس خارج گردید. دوره هفتم و هشتم مجلس نیز به بایگانی بلا دلیل لایحه مبارزه با قاچاق کالا و ارز توجه ننمود و مشکلات مربوط به ضعف نظام تقنینی قاچاق به قوت خود باقی ماند.

با تشکیل دولت دهم، موضوع تدوین لایحه جامع مبارزه با قاچاق کالا و ارز به عنوان اولویت راهبردی این مبارزه تعیین شد. بدین منظور کارگروهی تخصصی از مدیران اجرایی و ستادی دستگاههای ذی‌مدخل در امر مبارزه با قاچاق تشکیل شد تا از منظر آسیب‌شناسی، پرونده‌های قاچاق کلان و سازمان‌یافته را مورد بررسی قرار دهد و نقاط ضعف، ناکارآمدی، اجمال و تناقض قوانین استخراج و خلاءها و کاستی‌های تقنینی احصاء گردد نتیجه بررسی‌ها و تحقیقات این کارگروه به همراه سوابق گذشته در کمیته‌ای کب از اساتید دانشگاه، قضات عالی‌رتبه و مدیران با سابقه به بحث و تبادل نظر گذاشته شد و در نهایت پیش‌نویس حاضر تدوین و ارائه گردید که تا حد امکان واجد وصف جامعیت و رفع نواقص قوانین موجود بوده و در تنظیم آن حداکثر تلاش برای استفاده از نظرات اساتید و متخصصین دستگاه‌های مختلف به عمل آمده است.

۱. ضرورت افزودن مرکز آمار ایران و بیمه مرکزی ایران، اتاق اصناف و وزارت ارتباطات به اعضای اصلی ستاد:

اضافه شدن مرکز آمار به اعضای اصلی ستاد سبب شفافیت آماری و اطلاعاتی حوزه قاچاق کالا و ارز، نظاممند نمودن و استانداردسازی آمار ارایه شده توسط ستاد و نظاممند نمودن آمارهای جانبی دستگاه و مرتبط با حوزه قاچاق کالا و ارز از جمله آمار صادرات، واردات و تولید غیره خواهد شد. با توجه به این که بازرسی اتاق اصناف نقش به‌سزایی در کشف کالای قاچاق در سطح عرضه دارند، اضافه نمودن این اتاق به اعضای اصلی نقش به‌سزایی در پیشبرد اهداف و برنامه‌های پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز خواهد داشت. همچنین از آنجا که در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز فصل مجزا و مستقلی تحت عنوان پیشگیری مد نظر قرار گرفته و در این فصل سامانه‌های متعددی برای پیشگیری از قاچاق و نظاممند نمودن گردش کالا و ارز پیش‌بینی شده است، اضافه شدن وزرات ارتباطات به اعضای اصلی ستاد سبب هماهنگی و پیشبرد اهداف سامانه‌های شده و کمک شایانی به مبارزه با قاچاق کالا و ارز خواهد نمود. اضافه نمودن بیمه مرکزی به اعضای اصلی ستاد با هدف هماهنگی برنامه‌های ستاد با این بیمه و جلوگیری از ارایه خدمات پس از فروش و بیمه‌ای به کالای قاچاق جهت افزایش ریسک خرید کالای قاچاق مد نظر قرار خواهد گرفت.

۲. عدم پیش‌بینی یک ماده مستقل برای تصریح و تبیین دقیق مصادیق قاچاق ارز، مشابه موارد پیش‌بینی شده برای قاچاق کالا.

در حال حاضر در مورد قاچاق ارز تنها به ذکر عبارت «عدم رعایت ضوابط تعیین شده از سوی دولت یا نداشتن مجوزهای لازم از بانک مرکزی برای ورود، خروج، خرید، فروش یا حواله ارز» در قالب بند خ ماده ۲ قانون اکتفا شده است. به دلایل زیادی لازم است وضعیت فعلی اصلاح شود و اختیار جرم‌انگاری از دولت و بانک مرکزی سلب شده (مطابق اصل قانونی بودن جرم و مجازات و غیرقانونی بودن جرم‌انگاری احاله‌ای) و قانون‌گذار مصادیق قاچاق ارز را همانند قاچاق کالا معین نماید. در ادامه به برخی از این دلایل اشاره می‌شود: در بحث جرم‌انگاری، رویه صحیح آن است که تعریف و مصادیق جرم به‌طور صحیح و شفاف در قانون بیان شود؛ نه اینکه تعیین مصادیق آن به آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها واگذار شود. زیرا دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌ها به اقتضای روز و با سرعت

بیش‌تری نسبت به قوانین تغییر می‌کنند و نمی‌توان انتظار داشت که همه مردم از این مقررات آگاه هستند. از این گذشته، مردم نسبت به قوانین آگاه فرض می‌شوند، نه نسبت به آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها؛ لذا این شیوه جرم‌انگاری خلاف موازین حقوق کیفری است. حتی خلاف قانون اساسی نیز بوده و شورای نگهبان نیز در گذشته به این مسأله توجه دقیق نداشته است. با توجه به تعریف فعلی هرگونه ضابطه‌ای که دولت و بانک مرکزی در حوزه خرید و فروش ارز تعیین نماید موجب می‌شود که تخلف از آن قاچاق محسوب شود؛ در حالی که بسیاری از ضوابط تعیینی مذکور صرفاً ارائه رهنمود بوده و نقض آن‌ها چنان معضلی محسوب نمی‌شود که تخلف از آن شایسته اعمال ضمانت اجراهای قاچاق باشد. حتی دیده شده است که واضعان مقررات حوزه خرید و فروش ارز در دولت و بانک مرکزی اساساً قصد تحمیل این ضمانت اجراها را ندارند و بدون توجه به این مقررات، ضوابط خرید و فروش را تعیین می‌کنند. برای مثال یکی از ضوابط خرید و فروش، اعلام نرخ ارز در محل است؛ طبیعتاً نقض این مقررره با توجه به این که یکی از ضوابط تعیینی محسوب می‌شود باید طبق تعریف موجود قاچاق محسوب شود؛ (یعنی در شرایط کنونی اگر صراف قیمت دلار را در پیادروی درب صرافی خود برای مشتری اعلام کند مرتکب قاچاق ارز شده است!!) اما در واقع مشخص است که وضع‌کننده این ضابطه (یعنی بانک مرکزی) ظاهراً یک قاعده صنفی بنا نهاده و قصد نداشته است تا یک مصداق قاچاق خلق نماید. تعریف موجود مانع وضع قواعدی از سوی دولت به‌عنوان قواعد صنفی است؛ زیرا دولت یا باید ضابطه تعیین کند و ضمانت اجرای آن مجازات‌های قاچاق باشد، یا اساساً ضابطه تعیین نکند. حد وسطی وجود ندارد که دولت ضابطه تعیین نماید و متخلفین را با ضمانت اجراهای صنفی نظیر تعطیلی موقت مؤسسه با جریمه نقدی و ... تنبیه نماید. رویه موجود خلاف اصل ۳۶ قانون اساسی است که اصل قانونی بودن جرم و مجازات را به صراحت بیان کرده است. در گسترده شدن تعریف قاچاق ارز و شمول آن بر موارد بی‌ارزشی نظیر عدم اعلام نرخ ارز در محل در عمل سبب می‌شود که قضات برای اجتناب از تحمیل مجازات به مرتکبین آن، تفسیرهایی را بپذیرند که بعضاً مصادیق واقعی مدنظر مقنن را نیز می‌توان قاچاق دانست؛ برای مثال بعضی از قضات عبارت «ضوابط تعیینی دولت» را شامل مقررات بانک مرکزی نمی‌دانند و با این تفسیر مواردی نظیر عدم اعلام نرخ ارز در محل را که مقررره بانک مرکزی است از شمول تعریف قاچاق خارج

کرده‌اند. اما این تفسیر ناصواب سبب این نتیجه دور از ذهن می‌شود که «ورود و خروج ارز بدون رعایت تشریفات» نیز با توجه به این که در مقررات آن را بانک مرکزی تعیین کرده است قاچاق محسوب نشود. همچنین، در راستای مبارزه با قاچاق ارز، تعیین تکلیف وضعیت صرافی‌های غیرمجاز و تعیین دقیق تشریفات قانونی مربوط به ورود، خروج و معامله ارزی به واسطه ایجاد بستر قانونی لازم در متن لایحه ضروری است.

۳. عدم تفکیک و شفاف‌سازی دقیق مصادیق قاچاق از تخلفات گمرکی با توجه به آسیب شناسی ۴ ساله اجرای قانون و پرونده‌های موجود با توجه به مغایرت‌های موجود در قانون مبارزه با قاچاق و قانون امور گمرکی.

برای نمونه:

- به موجب ماده ۱۱۳ قانون امور گمرکی - موارد زیر قاچاق گمرکی محسوب می‌شود:

«بند چ- وسایل نقلیه و کالایی که صدور قطعی آن ممنوع یا مشروط است و به‌عنوان خروج موقت یا کران‌بری (کابوتاژ) اظهار شده باشد و ظرف مهلت مقرر به قلمرو گمرکی وارد نشود. موارد قوه قهریه (فورس ماژور) و مواردی که عدم ورود کالا عمدی نیست از این کم مستثنی است.» لازم به توضیح است که کران‌بری یا کابوتاژ رویه‌ای گمرکی است که در آن کالای داخلی از یک گمرک مرزی از راه دریا یا رودخانه مرزی به گمرک مرزی دیگر منتقل می‌شود. بنابراین در قانون امور گمرکی، مصادیق فورس‌ماژور و غیرعمدی بودن مستثنی شده است و در این موارد برنگرداندن کالا به معنای قاچاق نیست. این اصلاح در مواردی که مشکلاتی در مرجوع کردن کالا به کشور برای پیمانکاران ایرانی در کشورهای همسایه ایجاد شود و یا در خصوص ارسال قطعات و دستگاه‌ها برای تعمیر به خارج کشور قابلیت اجرا خواهد داشت. به‌دلیل اخذ ضمانت‌نامه برای مرجوع نمودن کالا در این موارد از تضامین اخذ شده استفاده می‌شود. شایان توجه است که در بند (ب) ماده ۱۱۳ برای پیمانکاران خارجی که کالا را به کشور ما به‌طور موقت وارد می‌کنند این امر پیش‌بینی شده است که در صورت عمدی نبودن عدم خروج کالا، علیه ایشان اعلام جرم نشود و این حکم برای رفع تبعیض بین این دو است. مطابق قانون فعلی، عمدی بودن و یا اجتناب‌ناپذیری در برنگرداندن کالا باید به تشخیص مرجع قضایی احصا شود ولی در صورت تصویب لایحه از این به بعد گمرک مرجع تشخیص عمدی بودن یا عمدی نبودن و موارد اجتناب‌ناپذیر خواهد بود که این امر هرچند می‌تواند موجب تسهیل تجاری شود

ولی بای به صلاحیت گمرک در تشخیص این‌گونه موارد و پیشگیری از فساد اداری نیز توجه نمود.

در مثالی دیگر: در ماده ۱۲۲ قانون امور گمرکی آمده است: «ورود قطعی کالاهای مشروحه زیر ممنوع است:

ر. کالاهای دارای نشانی یا نام یا علامت یا مشخصات دیگری بر روی خود کالا یا روی لفاف آن‌ها به‌منظور فراهم کردن موجبات اغفال خریدار و مصرف‌کننده نسبت به سازنده یا محل ساخت یا خواص یا مشخصات اصلی آن کالا». هرچند هدف از این حکم قانونی، بالا بردن ریسک اقدام به ورود کالاهایی است که با هدف اغفال خریدار تولید شده‌اند. با این حال این‌گونه کالاها که مطابق قانون امور گمرکی ممنوع‌الورودند قابل ترخیص نبوده و در خصوص شمول آن به قوانین قاچاق نیز ابهام وجود دارد. زیرا در صورت تشخیص مغایرت نام یا علامت کالا باید از ترخیص آن خودداری و مطابق قوانین حسب مورد مرجوع و یا رفع مغایرت انجام گیرد.

در خصوص این بند این ابهام نیز وجود دارد که منظور از ورود کالا مصداق ورود به سرزمین اصلی است و یا مناطق آزاد را نیز شامل می‌شود. ورود کالای موضوع بند (ر) به گمرک نباید قاچاق محسوب شود، اثر داشتن بند «ث» ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در صورتی است که ورود آن «به کشور» مصداق قاچاق باشد و منظور قانون‌گذار نیز از تصویب بند «ث» همین بوده که به خوبی از مشروح مذاکرات قبلی این امر مشهود است. در حال حاضر در رویه عملی دادگاه‌ها ابهام به‌وجود آمده است. بسیاری از پرونده‌هایی که واقعا قاچاق بوده، حکم برائت گرفته‌اند؛ از این رو با اشاره ورود کالا «به داخل کشور» این ابهام مرتفع می‌شود. با توجه به موارد فوق کالاهایی که با هدف اغفال مشتری به کشور وارد و به گمرک اظهار می‌شوند، معمولاً عودت داده نمی‌شوند و از غیرقانونی مجدداً به کشور باز می‌گردند و موجب بروز معطلاتی برای جامعه به‌دلیل مصرف کالای بی‌کیفیت و جعلی می‌شوند.

- یکی از بندهای قانون که همیشه محل تردید و تفسیر و اختلاف بوده؛ بند «ج» ماده ۲ است. از یک‌سو مشخص نیست که «مراجع ذی‌ربط» کدام‌اند تا نبود مجوز آن مراجع باعث تحقق قاچاق باشد. در مواردی بین خود مراجع نیز اختلاف شده است و دقت

در وظایف محوله هر یک از سازمان‌های دخیل نشان می‌دهد که وزارت صنعت، معدن و تجارت متولی صدور این مجوز است. در مواردی سوءاستفاده از این ابهام باعث تبرئه شدن قاچاقچی از اتهام قاچاق شده است. چون مجوز بی‌ربطی را از طریق دیگری که اخذ آن به واسطه ناآشنایی یک سازمان به این مباحث یا حتی با تبانی با یکی از آشنایان آسان بوده، تحصیل کرده و ارائه داده است. مثلاً برای کالای فرهنگی، از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز اخذ کرده است. از سوی دیگر، با توجه به زمان وقوع این جرم که همان مرحله اظهار کالا است، لازم است مشخص شود منظور قانون‌گذار از این بند ماده ۲ چه بوده است تا گمرک در اعمال آن و احراز وقوع قاچاق برای گزارش جرم با ابهام مواجه نباشد. در این بند تنها مرجع ذی‌ربط «وزارت صنعت، معدن و تجارت» است. همچنین لازم است که «ضوابط اعطای مجوز در خصوص نحوه ورود این کالاها» مشخص شود، زیرا تاکنون ضابطه‌ای در این خصوص مقرر نشده است. بهترین پیشنهاد این است که ضوابط اعطای مجوز در خصوص نحوه ورود این کالاها به کشور با پیشنهاد وزارت صنعت، معدن و تجارت تهیه شود و ظرف مدت سه ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب هیأت وزیران برسد.

۴. ضرورت ابلاغ ضوابط تجاری کشور از طریق سامانه ضوابط تجاری به همه دستگاه‌های مرتبط و تجار.

یکی از ایرادات موجود در زمینه تجارت داخلی و خارجی عدم آشنایی بازرگانان با ضوابط تجاری است. متأسفانه فرآیندی برای انتشار و در دسترس عموم قرار دادن ضوابط تجاری وجود ندارد. پیچیدگی و فراوانی ضوابط تجاری و تغییر مکرر، مداوم و سریع این ضوابط به حدی است که حتی یک نفر نیز وجود ندارد که از تمامی این ضوابط آگاه و به آن‌ها مشرف و مسلط باشد. انتشار ضوابط تجاری و در دسترس عموم قرار دادن آن‌ها علاوه بر جنبه‌های آموزشی، جنبه‌های پیشگیرانه نیز دارد. در شرایط کنونی که تجارت داخلی و خارجی و نظارت و کنترل آن به سمت الکترونیکی شدن پیش می‌رود و فرآیندهای آن توسط سامانه‌های مختلف مدیریت و کنترل می‌شود، بهترین راه انتشار ضوابط تجاری از طریق سامانه‌های الکترونیکی است. لذا ضرورت دارد ابلاغ ضوابط تجاری در فرآیندهای تجارت نظیر ضوابط و مقررات مذکور در آیین‌نامه مقررات صادرات و واردات و ضمایم آن، از طریق «سامانه ضوابط و مقررات تجاری» انجام گیرد. «قاعده قبح عقاب

بلا بیان» نیز مؤید این امر است که ابتدا ضوابط تجاری در دسترس تجار قرار گیرد و ابلاغ شود و پس از آن عدم رعایت ضوابط را قابل سرزنش و عقاب بدانیم.

۵. عدم تعیین تکلیف ارز منشأ و ضرورت اعلام منشأ ارز برای واردات کالا:

در راستای افزایش توان نظام در مقابله با قاچاق ارز؛ مدیریت بهینه منابع و مصارف ارزی؛ جلوگیری از پولشویی؛ شفاف شدن منشأ ارز واردات؛ شفاف شدن فرآیند تخصیص ارز به بازرگانان؛ افزایش سرعت در مدیریت و نظارت بر منابع و مصارف ارزی؛ جلوگیری از واردات صوری برای سوءاستفاده از ارز؛ تجمع داده‌ها و یکپارچه‌سازی اطلاعات مربوط به واردات کالا و تکمیل اهداف سامانه جامع تجارت؛ با توجه به عدم ایجاد مانع برای سرعت تجارت و واردات کالا ضرورت دارد واردات کالا منوط به دریافت شناسه رهگیری معتبر پس از اعلام منشأ ارز در سامانه جامع تجارت؛ شود و مجوز ثبت سفارش تا قبل از دریافت شناسه رهگیری موضوع این تبصره قابل استناد برای اظهار و ترخیص در گمرک نباشد.

۶. عدم جرم‌انگاری عرضه قاچاق در فضای مجازی:

انتقال عرضه کالا به فضای مجازی آثار زیان‌باری داشته است از جمله اینکه: آثار مخرب فرهنگی برجا می‌گذارد؛ باعث می‌شود سطح فروش کالای قاچاق بالا برود، جرایم رایانه‌ای و مرتبط دیگری رخ می‌دهد که عملاً بدون مجازات می‌ماند؛ کشف جرم سخت‌تر و هزینه‌برتر می‌شود؛ و همچنین دسترسی به کالای قاچاق را برای افرادی که در حالت عادی دسترسی نداشته‌اند را ممکن و سهل می‌کند. برای ایجاد تناسب جرم و مجازات با توجه به تسهیل ارتکاب با تغییر وسیله ارتکاب جرم، ضرورت دارد قاچاق از طریق فضای مجازی از قبیل شبکه اجتماعی، تارنما یا پیامک و یا تلفن به‌عنوان حالت مشدد مورد تقنین قرار گیرد.

اهم دلایل و ضرورت‌های اصلاح قانون مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحات انجام شده:

- ۱- فقدان پیش‌بینی ساختار، تشکیلات اداری و مکانیزم نحوه تشکیل و اداره جلسات ستاد. همچنین ضرورت تبیین ضمانت اجرای دقیق برای عدم اجرای مصوبات ستاد توسط دستگاه‌های ذی‌مدخل:

در حال حاضر در خصوص نصاب رسمیت، اتخاذ تصمیم در ستاد و نظائر آن خلاءهایی وجود دارد و برای رفع آن‌ها چند راه کار قابل بررسی بود:

الف. تعیین تمامی این موارد در قانون توسط مجلس شورای اسلامی که می‌تواند منجر به تعیین تکلیف موضوع به صورت قانونی شود.

ب. احاله این گونه موارد به آئین‌نامه اجرایی که به دلیل فرابخشی، فراسازمانی و فراقوه‌ای بودن موضوع قاچاق و وظایف ستاد، می‌تواند منجر به بروز اختلافاتی میان دستگاه‌های مختلف و اصلاح مکرر آئین‌نامه شود.

ج. تعیین تکلیف این موارد توسط اعضای اصلی ستاد در اولین جلسه ستاد در هر دوره و یا سال؛ شایان توجه است که ترکیب ستاد انحصار به قوه مجریه ندارد و تصمیمات ستاد باید به نحوی باشد که برای تمامی دستگاه‌های اجرائی و سازمان‌های تکفل سیاست‌گذاری و مبارزه با قاچاق لازم‌الاجرا باشد. در قانون جاری تفکیک شفافیتی بین ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز و دبیرخانه ستاد انجام نشده است و اگر تعریفی از دبیرخانه وجود داشته باشد باید به صورت شفاف عنوان و حدود اختیارات هر یک روشن شود.

به همین جهت لازم بود با مجوز قانون تعیین ساختار اداری، تشکیلاتی و مالی مربوط به ستاد و دبیرخانه آن و شرح وظایف تفصیلی هر یک از آن‌ها را به آئین‌نامه‌ای که با رعایت اصل یکصد و بیست و هفتم (۱۲۷) قانون اساسی به تصویب ستاد رسیده و پس از ابلاغ توسط ریاست جمهوری و یا نماینده ویژه وی لازم‌الاجرا است، موکول نمود. الزام دستگاه‌ها به منظور همکاری با ستاد در ارائه اسناد و مدارک با توجه به وظایف ستاد موجب اجرای تکالیف مزبور به صورت مؤثر خواهد شد. با توجه به موارد فوق تمامی موارد مربوط به نحوه تشکیل و دعوت به جلسه، نصاب رسمیت، اتخاذ تصمیم در ستاد و نظائر آن را در قانون جدید مشخص نموده است.

از دیگر سو یکی از دلایل عقیم ماندن برنامه‌های دولت برای مبارزه با قاچاق کالا و ارز که همواره مورد انتقاد مکرر مجلس و سایر دستگاه‌های نظارتی است؛ اهمال در اجرای مصوبات ستاد از سوی اعضای آن است. لازم است، ضمانت اجرایی برای تخلف از مصوبات ستاد و زمان‌بندی اجرای آن در نظر گرفته شود. همچنین یکی از ایرادات موجود دیگر، منظم نبودن جلسات ستاد است. شایسته نیست در نهادی که برای امری جهادی تأسیس

شده و امکانات و لوازم بسیاری در اختیار قرار گرفته است، اهمال شود یا اعضای ستاد از شرکت در این جلسات خودداری نمایند. به همین منظور لازم است جلسات ستاد حداقل هر دو ماه یکبار تشکیل شود تا انقطاع بین برنامه‌ها ایجاد نشود.

لایحه جدید قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز

«نوآوری‌ها و ویژگی‌های برجسته این لایحه»

در متن لایحه علاوه بر جامعیت و پیش‌بینی تمام احکام راجع به قاچاق در یک متن واحد، به مهم‌ترین خصیصه آن به‌شمار می‌رود، نوآوری‌ها و ابتکارات مختلفی لحاظ شده است.

۱. تلاش برای اجرایی نمودن ابعاد و محتوای فرمان رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی)

فرمان رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) در خصوص مبارزه با قاچاق کالا و ارز که در تاریخ ۸۱/۴/۱۲ صادر شد، وظیفه مبارزه با قاچاق را علاوه بر نیروی انتظامی، بر عهده نیروهای نظامی و هر دستگاهی که می‌تواند در این خصوص نقشی ایفا کند، محول نمود. در این پیش‌نویس ابعاد و محتوای مختلف این فرمان در موارد قانونی پیش‌بینی شده همچنین برای مبارزه با قاچاق از پیش از مبادی ورودی به کشور و استفاده از ظرفیت‌های دی‌اسی نیز پیش‌بینی‌های مؤثری صورت گرفته است.

۲. تعیین اهداف و اصول حاکم بر مبارزه با قاچاق

این امر چارچوب نظری لایحه را به‌طور مشخص تعیین می‌کند که به فهم دقیق دلیل و چرایی و پیش‌بینی برخی مقررات آن کمک می‌نماید و می‌تواند در برداشت قانون راهگشا باشد. ارائه این راهکار نه تنها در قوانین سابق مربوط به قاچاق بی‌سابقه است بلکه نسبت به عموم قوانین نیز ابتکاری بدیع محسوب می‌شود.

۳. ارائه تعریف مشخص از قاچاق و ذمه‌مصادیق آن جهت رفع سوءاستفاده از خلاء

قانونی

تا قبل از این لایحه، از جرم قاچاق در قوانین و مقررات تعریفی جامع و مانع وجود نداشت و صرفاً به ذمه‌مصادیق آن بسنده شده بود. در حالی که نیاز بود یک تعریف جامع و مانع از فعل یا جرم قاچاق در قوانین و مقررات ذمه‌شود. در این لایحه همچنین تصریح

شد در صورتی که کالای قاچاق در داخل کشور و نقاط غیرمرزی کشور کشف شود، مشمول عنوان قاچاق خواهد بود.

۴. قاچاق شناخته‌شدن کالاها یا که با برند جعلی و یا نام کشور غیرواقعی وارد کشور می‌شود

امروزه برخی برندهای داخلی در کشورهای دیگر تولید می‌شود و به ایران صادر می‌شود. این عمل علاوه بر آن که به برندهای داخلی و ملی کشور آسیب می‌زند، باعث بیکاری کارگران شده و ضربه شدیدی به تولید ملی است و تاکنون این عمل در قوانین و مقررات به عنوان قاچاق تلقی نشده بود و امکان اعمال مجازات برای کسانی که از این طریق اقدام به تدلیس و فریب عموم مردم را فراهم می‌کنند، وجود نداشت.

۵. طبقه‌بندی مجازات‌ها بر حسب نوع کالا

در این قانون با توجه به طبقه‌بندی مرسوم کالاهای تجاری، کالای قاچاق که به ۴ دسته تقسیم‌بندی شده است: کالاهای مجاز، مجاز مشروط، ممنوعه و یارانه‌ای.

از آن‌ها که آسیب و ضرر و زیان قاچاق هر گروه از این کالاها تأثیرات متفاوتی بر اقتصاد، فرهنگ، سلامت و اعتقادات مردم به جای می‌گذارد، ضرورت دارد که برای قاچاق هر کدام از آن کالاها متناسب با میزان اثرات و ضرر و زیان وارده مجازات متفاوتی پیش‌بینی شود که این موضوع برای او بار در این لایحه لحاظ شد.

۶. رفع خلاء قانونی در اجرای احکام قاچاق

در این روش به برگرفته از لایحه مجازات اسلامی است، در صورت عدم پرداخت جزای نقدی از ناحیه محکوم لمیه، جزای نقدی او با درجات مختلفی (۸ طبقه) از حبس منطبق خواهد شد که حداکثر تا سی سال حبس پیش‌بینی شده و در مورد محکوم‌علیه قابل اعمال است. بنابراین صرفه و صلاح قاچاق کلان با تعیین مجازات حبس سنگین از بین خواهد رفت.

۷. پیش‌بینی مقررات تعدد و تکرار جرم قاچاق

در قوانین فعلی تفاوتی بین فردی که برای بار اول مرتکب قاچاق می‌شود و کسی که چندین بار محکوم شده است قائل نشده است، در حالی که ظرفیت و ملیت مجرمانه این

افراد با یکدیگر متفاوت است و ضرورت داشت که در قوانین و مقررات به شیوه متفاوتی با این افراد برخورد شود.

۸. پیش‌بینی جرم قاچاق سازمان‌یافته و قاچاق حرفه‌ای

جرم قاچاق به شیوه سازمان‌یافته دارای اثرات مخرب‌تر از قاچاق عادی است و موجبات گسترش فساد در دستگاه دولتی، اخلال در نظام تجارت قانونی کشور و خدشه به حاکمیت نظام را فراهم می‌سازد و از این حیث جرائم سازمان‌سافته نیاز به توجه ویژه و برخورد شدیدتر است.

در این قانون علاوه بر سطح‌بندی انواع جرائم قاچاق سازمان‌یافته و کلیف به شناسایی و عقیب آن، پیش‌بینی شده است که اگر بر اثر ارتکاب قاچاق در نظام اقتصادی کشور یا تولیدات داخلی اختلال بوقوع آید و یا این‌که این اعمال به قصد مقابله با نظام صورت گیرد مرتکب به مجازات محاربه محکوم خواهد شد.

در این پیش‌نویس در مورد قاچاقچی حرفه‌ای ی سی که سابقه ۲ فقره محکومیت قاچاق را داشته باشد بر حسب ارزش و نوع کالای قاچاق، مجازات‌های متفاوتی به‌صورت پلکانی پیش‌بینی شده است.

۹. پیش‌بینی مواردی که قاچاق به‌عنوان

آمین مالی تروریسم بوده یا در جهت اخلال در امنیت کشور هزینه می‌شوند

امروزه در برخی از مناطق و نوار مرزی کشور، گروهک‌های تروریستی ضد انقلاب قاچاق کالا را برای منابع مالی خود به کمک گرفته‌اند که در مورد گروهک تروریستی جندالشیطان و گروهک پژاک مصادیق و موارد متعدد آن کشف شده است و تاکنون قانونی که به این بعد پنهان قاچاق توجه کرده باشد، تصویب نشده بود. در این لایحه به این موضوع نیز پرداخته شده است.

۱۰. احصاء و دسته‌بندی جرایم مرتبط با قاچاق

در جرایم قاچاق که به‌صورت سازمان‌یافته و یا حرفه‌ای ارتکاب می‌یابد مجرمین از ابزارهای قانون‌شکنی متعددی بهره‌مند می‌شوند، مانند جعل اسناد گمرکی و تبانی با مأموران دولتی و حتی مقاومت در مقابل مأمورین انتظامی و کاشفان. در این موارد که

به‌طور جدی به‌عنوان موضوعات مبتلابه مطرح است، در قوانین و مقررات فعلی به‌صورت خاص مورد توجه قرار نگرفته بود و در این لایحه موارد ذیل به‌صورت مستقل جرم‌انگاری شده است.

الف. جعل اسناد گمرکی - مهر و پلمب گمرکی، گواهی‌های لازم برای ترخیص کالا

ب. خرید و فروش و استفاده مکرر از اسناد فوق‌الذکر

پ. نفوذ و تداخل در سیستم‌های رایانه‌ای صدور اسناد مذکور

ت. مقاومت و ایذاء مأمورین کاشف با استفاده از سلاح

ث. سوءاستفاده مأموران مبارزه با قاچاق از موقعیت شغلی خود

۱۱. تعیین دقیق و متناسب صلاحیت مراجع رسیدگی‌کننده و اعطای صلاحیت اولیه

به سازمان تعزیرات حکومتی در رسیدگی به جرم قاچاق

یکی از مهم‌ترین ایرادات قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز این بود که اگر چه صلاحیت رسیدگی به جرم قاچاق را به سازمان تعزیرات حکومتی سپرده بود ولی این صلاحیت جنبه ثانویه داشت و پرونده ابتدا به دادسرا ارجاع می‌شد. با توجه به اینکه زمان تشکیل پرونده نزد مرجع رسیدگی، زمان طلایی کشف حقایق و جمع‌آوری جزئیات مربوط به پرونده و جلوگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی و فرار متهم است، این روش باعث عدم استفاده از این زمان طلایی شده بود. در پیش‌نویس جدید یک حیطه صلاحیتی مشخص و مجزا برای سازمان تعزیرات حکومتی تعریف شده است که در پرونده‌هایی که کالای آن مجاز و مجاز مشروط است به شرطی که از سقف مقرر فراتر نرود، پرونده از ابتدا نزد سازمان تعزیرات حکومتی مطرح شود که این موضوع باعث ارتقاء سطح کیفیت رسیدگی به پرونده‌ها خواهد شد.

همچنین در مصادیق قاچاق محرمانه به‌خود گرفته و مجازات آن حبس و ... است، مانند قاچاق کالاهای ممنوعه و قاچاق سازمان‌یافته، صلاحیت دستگاه قضائی مانند گذشته باقی خواهد ماند. همچنین در این پیش‌نویس به رفع معضل نقض آراء سازمان تعزیرات حکومتی در دیوان عدالت اداری نیز پرداخته شده است.

۱۲. اعطای صلاحیت به سازمان‌های کاشف جهت اعلام جرم در موضوع قاچاق

به‌عنوان یک جرم عمومی

در این پیش‌نویس تمامی سازمان‌های کاشف قاچاق موظفند اقدامات اولیه تشکیل پرونده را انجام داده و مراتب را بدون فوت وقت مستقیماً با اعلام جرم در اختیار مرجع رسیدگی‌کننده قرار دهند.

۱۳. مسدود کردن راه‌های سوءاستفاده از اسناد گمرکی کشورهای مبدأ

متأسفانه برخی از محاکم در مقام رفع اتهام از قاچاق، اسناد صادره از کشورهای مبدأ، مانند اظهارنامه اجمالی (مانیفست) را می‌پذیرند. این موضوع که در استان‌های جنوبی کشور (مانند خوزستان و بوشهر، هرمزگان) رواج بیشتری دارد، باعث می‌شود لنگ‌ها و کشتی‌های حامل کالای قاچاق (اعم از مجاز و ممنوعه) با دریافت این اسناد به مقصد سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس، در آب‌های ایران پهلوگیری کنند و پس از کشف کالا مدعی شوند که کالاهای ممنوعه را به قصد سایر کشورها بارگیری کرده‌اند و از این طریق قاچاقچی نوعی مدیریت ریسک در اختیار دارد.

۱۴. جلوگیری از فروش کالاهای قاچاق که به تولیدات داخلی لطمه وارد می‌کند

طبق قوانین و مقررات موجود کلیه کالاهای قاچاق مکشوفه از طریق سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی به فروش می‌رسد. از حیث اقتصادی این عمل با فلسفه مبارزه با قاچاق در تعارض است و نوعی نقض غرض محسوب می‌شود، زیرا قاچاق کالا در هر حال ضربه‌ای به اقتصاد و تولید ملی وارد می‌آورد. بنابراین پس فروش کالای قاچاق در جامعه نیز همان کارکرد و اثرات را به‌جا خواهد گذاشت و این موضوع باید محدود و تحت کنترل و نظارت دولت باشد.

۱۵. تمهید ضوابط و مقررات پیشگیرانه در قاچاق کالا

پیشگیری از قاچاق به عنوان یکی از اولویت‌های راهبردی مقابله با این جرم محسوب می‌شود. زیرا اتخاذ تدابیر بازدارنده از قاچاق قطعاً مؤثرتر از مبارزه پس از ارتکاب آن است. از حیث جرم‌اسی نیز همواره پیشگیری مقدم بر مبارزه با بزهکاری است. در این پیش‌نویس به ابعاد فرهنگی و اقتصادی پیشگیری از قاچاق توجه شده است. در فرمان

رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) نیز به ضرورت تبلیغات هوشمندانه توجه شده است. محورهای فعالیت‌های تبلیغاتی در این خصوص مبتنی بر افزایش سطح آگاهی عمومی و جلب مشارکت‌های مردمی است.

۱۶. توجه ویژه به شکل‌گیری قاچاق قبل از مبادی ورودی و پیگیری قضایی آن در

ح بین‌المللی

قاچاق فرآیندی است که بخشی از آن در فراسوی مرزها آغاز می‌شود و لازم است با استفاده از ظرفیت دستگاه دیپلماسی و اسناد و توافق‌نامه‌ها و رای‌نی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در خصوص جرم قاچاق و معاضدت قضایی (بالاخص قاچاق کالاهای مضر و مخرب برای سلامت و فرهنگ عمومی جامعه) استفاده بهینه شود.

۱۷. جرم‌انگاری ورود شناورهای حامل کالای قاچاق ممنوعه به آب‌های ایران

به‌منظور افزایش ریه قاچاق از طریق آب‌های جنوبی، در این لایحه مقرر شد که شناورها (اعم از ایرانی یا خارجی) در صورت ورود کالای ممنوعه مثل مشروبات الکلی به آب‌های ایران، به‌دلیل آن که داخل سرزمین ایران شده‌اند مشمول مقررات قاچاق کالای ممنوعه شود.

۱۸. پیش‌بینی مجازات‌های تنزیمی و محرومیت از حقوق اجتماعی برای قاچاقچیان

و احصاء مسؤولیت کیفری برای اشخاص حقوقی

قوانین فعلی به‌دلیل تأثیر از نظام‌های قدیمی حقوق کیفری نسبت به مجازات‌های بازدارنده بی‌توجه بودند، در حالی که برخی از محدودیت‌ها و ممنوعیت‌ها، به‌خصوص برای مجرمین اقتصادی اثری بازدارنده‌تر از حبس و جریمه خواهد داشت که در این لایحه محدودیت‌های مؤثری با توجه به فعالیت‌های اقتصادی مرتکب پیش‌بینی شده است.

۱۹. تدوین نظام مسؤولیت کیفری برای حامل، مالک وسیله نقلیه و مالک کالا

در مقررات سابق مسؤولیت کیفری و حقوقی حامل، نگهدار و مالک کالای قاچاق به مشخص نشده بود و این امر موجب ابهام و سوءاستفاده برخی از ارتکبان می‌شود که در این لایحه با پیش‌بینی یک نظام دقیق، مسؤولیت هر یک از اشخاص فوق در شئون مختلف به‌صراحت مشخص شده است.

فهرست منابع

۱. ابراهیمی، شهرام، دانش، مصطفی، (۱۳۹۸)، تحلیل شکلی و ماهوی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۴۹، شماره ۲
۲. پور ابراهیم، احمد (۱۳۹۲)، رویکردی به پدیده قاچاق کالا و ارز در پرتو نظام تقنینی و سیاست جنایی، مجله تخصصی حقوق اقتصادی، سال دوم، شماره ۳
۳. توکل‌پور، محمد هادی، (۱۳۹۳)، نظرات استدلالی شورای نگهبان در مورد لایحه مبارزه با قاچاق کالا و ارز، تهران گروه تدوین نظرات و آراء شورای نگهبان
۴. ذاکری، احمد (۱۳۹۴)، نقد و آسیب‌شناسی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوب ۱۳۹۲، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، راهنمایی دکتر عادل ساریخانی، قم، دانشگاه قم
۵. صالحی، رضا، ۱۴۰۰ تحلیل جرایم قاچاق کالا و ارز، تهران نشر مهر کلام
۶. نقدی، ابراهیمی، گلی، رضا (۱۳۹۴) محشای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، تهران، نشر مسیر دانشگاه
۷. ذبحی، حسین، ۱۳۹۸، مجموعه محشای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، چاپ دوم، تهران، نشر نگاه بینه
۸. بهره‌مند، حمید، (۱۳۹۶) آسیب‌شناسی قوانین مربوط به جرایم اقتصادی در نظام حقوقی ایران، تهران، انتشارات مرکز مطبوعات و نشر قوه قضاییه
۹. ولیدی، محمد صالح، ۱۳۸۶ نگاهی به خلاء قانونی و کاستی‌های کاربردی قوانین مجله تحقیقات حقوقی آزاد، شماره یک
۱۰. یوسف‌وند، محمد، ۱۳۹۶، پیشگیری اجتماعی از قاچاق کالا و ارز با رویکرد قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مجله مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه دوره سوم شماره یک و دو
۱۱. دانشمند، فاطمه ۱۳۹۴، آسیب‌شناسی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر علی مزیدی شرف‌آبادی، تفت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت